

csökkenéséről. Amilyen kimeríthetetlenek a kincsesbányák, amelyekbe lemerül, s ahol még sok kincs vár arra, hogy felszínre hozza, ugyanolyan fáradhatatlannak látszik az író e kincskeresésben.

JUHASZ Géza

ÍZELTŐ A JUGOSZLÁVIAI MAGYAR NYELVJÁRÁSOKBÓL

Jugoszláviai magyar nyelvjárások. A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete, Újvidék, 1982

A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézetének *Értekezések, monográfiák* sorozatában jelent meg a *Jugoszláviai magyar nyelvjárások* című tanulmánykötet, mely az 1945-től napjainkig folyó nyelvjárás kutatás eredményeit kívánja összefoglalni. A kötet tanulmányait, dolgozatait Penavin Olga, a jugoszláviai magyar nyelvjárás kutatás jeles szakembere válogatta. Az előszóban vázolja a jugoszláviai nyelvjárás kutatás rövid történetét. A közel 40 évi gyűjtőmunka során számos nyelvjárási szöveget örökítettek meg a magnetofonszalagok, az így begyűjtött anyag feldolgozásával pedig nyelvjárási szótárak, szójegyzékek, nyelvjárási atlaszok, jelenségeírások, néprajzi beszámolók, mesekötetek, balladagyűjtemények, földrajzi névgyűjtemények születtek.

A XVIII. századi nagy telepítések idején és később is sokféle nyelvjárást beszélők telepedtek le ezen a vidéken. Bácska, Bánát nyelvjárási térképét vizsgálva jól megérnek egymás mellett a palócok, a kunok, a szegedi kirajzás ő-zőjei, az Al-Duna mentén a Bukovinából áttelepedett székelyek, de a más nyelvet beszélők is. A telepések megőrizték a hozott nyelvi sajátosságokat, ugyanakkor a más nyelvet beszélő népekkel való együttélést is tükrözi nyelvjárásuk. Az így keletkezett rendkívül színes nyelvjárásainkkal való foglalkozás több szempontból is szükséges. Itt nemcsak a tudományos szempontokra gondolunk, hanem arra a sürgető tényre, hogy a megváltozott kommunikációs körülmények hatására már csak nagyon kevesen beszélnek „tisztn” a nyelvjárásokat.

A könyv szerkezete jól áttekinthető, három nagyobb részből áll: I. Általános, II. Nyelvleírás — ezen belül 1. általános bemutatás, melyben Bácska, Bánát, Muravidék, Szlavónia, Baranya és Szerémség nyelvjárásából ad ízelítőt egy-egy tanulmány; 2. jelenségeírások, 3. szókincs. A III. részben a nyelvatlaszok készítésének műhelytitkaiba avat be a kutató, valamint a Baranya-Drávaszögi és a Muravidéki tájatlászból tesz közzé egy-egy részletet Penavin Olga.

A gyűjtemény I. részében az iskola és a jugoszláviai magyar nyelvjárások kapcsolatából eredően Silling István a *Táji ejtés és regionalitás a kupuzsinai középiskolások nyelvében* című dolgozatában az apatini

Egységes Középiskola kupuszinai diákjainak körében 42 tizenhat-tizenhét éves tanuló nyelvhasználatáról ad képet. 1980-ban végzett megfigyelések alapján a szókincs, hangtan és mondattan szempontjából vizsgálja meg a jellegzetes kupuszinai tájnyelvet. Keserűen állapítja meg, hogy a köznyelv hatására a régi tájszavak helyét a modern kifejezések váltják fel, és ha beszédükben még jelen is van az ősi nyelvjárás majdnem minden vonása, de párhuzamosan megtalálhatók a bácskai-vajdasági magyar köznyelv egységes jellegzetességei is.

Penavin Olga *A nyelvjárás tan a jugoszláviai felsőoktatásban* című összefoglalójában arról ír, hogy milyen fontos szerepe van a nyelvjárás-tannak a főiskolai és egyetemi oktatásban.

Figyelemre méltó Láncz Irén tanulmánya *Nyelvjárás és köznyelv viszonya a csantavéri közéletiség nyelvhasználatában*. A vizsgált nyelvi anyagot a helyi közösségekben, alapszervezetekben megbeszélte fontos teendőkről, a küldötteknek a határozatokról, javaslatokról tett beszámolóit nyújtják. A hozzászólások, felszólalások, ügyintézés adatközlői szövegeit vizsgálva állapítja meg, hogy a nyelvjárás jelenségek igen gyakoriak a közéleti szerepléskor. Ebben a részben olvashatjuk Penavin Olga tanulmányát a kontaktuskutatásról a jugoszláviai magyar nyelvjárásokban, valamint Saffer Veronika dolgozatát *Adalékok Kanizsa község és környéke nyelvjárásának szociolingvisztikai vizsgálatához* címmel, amely a közelmúltban végzett nyelvjárás kutatás anyagára támaszkodva az egyes beszédhelyzetekben történő megnyilatkozásokat igyekszik kiemelni és rendszerezni, hogy ezáltal a környezet erkölcsi és esztétikai értékrendszeréről, valamint az illető környezet társadalmi fejlettségéről kapjon képet.

A gyűjtemény legterjedelmesebb és egyben nyelvjárás szempontból legérdekesebb része a *Nyelvleírások*. Itt olvashatjuk Pénovátz Antal *A pacseri népnyelv rövid jellemzése* című dolgozatát; *A csantavéri nyelvjárás* részletes feldolgozása Láncz Irén tanulmányában kerül az olvasó elé; Matijevics Lajos Kishegyes nyelvéről ír; Saffer Veronika Kanizsa és környéke nyelvjárásának beszédhangjait dolgozza fel. Penavin Olga két terjedelmes tanulmányában Gombos nyelvről és a jugoszláviai székelytelepekről ír különös tekintettel Székelykévére. A továbbiakban a hetési nyelvjárásról Varga József számol be, Kaszás József pedig *Nyelvjárásai sajtások tükröződése Lendva — Lendava és környéke földrajzi neveiben* című tanulmányában hangtani és alaktani sajtások segítségével igyekszik az említett táj népnyelvi fonémaállományának elemzésére.

A szerémségi magyar szigetek nyelvéről Penavin Olga értekezik, míg a baranyai és drávaszögi tájnyelvről Baranyai Júlia.

A jelenségleírások fejezetben Satai Pál ír az igeképzők funkciójáról a padéi nyelvjárásban; Penavin Olga a kórogyi nyelvjárás ige-törzseiről mutatja be, Matijevics Lajos pedig a Székelykéven használt kicsinyítő képzőkről értekezik.

A *Szókincs* részben a proverbiumokról Penavin Olga, a székely tájszavak jegyzékéről pedig Penavin Olga és Matijevics Lajos ír.

A *Jugoszláviai magyar nyelvjárások* című tanulmánykötet hiánytalanul teljesíti a sorozat célkitűzéseit; összefoglalja az 1945-től napjainkig folyó nyelvjáráskutatás eredményeit. A kötet tanulmányai az általános nyelvészet, a szociológia, a nyelvfilozófia, a kommunikáció kutatói számára is fontos adatokat tartalmaznak, de a szerbhorvát, szlovák, román, szlovén nyelvvel foglalkozó szakemberek érdeklődésére is számot tarthat a gyűjtemény. A jól választott dolgozatok, tanulmányok hűen tükrözik a jugoszláviai magyar nyelvjárások legjellemzőbb tulajdonságait. A kötetben Penavin Olga közli a jugoszláviai magyar nyelvjárásokkal foglalkozó főbb művek bibliográfiáját 1952-től 1982-ig.

SÁRVARI V. Zsuzsa

NYELVJÁRÁSTUDOMÁNYUNK KÖNYVE

Jugoszláviai magyar nyelvjárások. A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete, Újvidék, 1982

A jugoszláviai magyar nyelvtudomány fejlődése az utóbbi évtizedekben végbement társadalmi átalakulás eredménye. Századunk első felében még nem voltak képzett nyelvészeink, akik a jugoszláviai magyar nyelv életével, alakulási folyamataival behatóbban tudtak volna foglalkozni. Az abból a korból származó, folyóiratokban megjelent írások igen ritkák és nem tervszerű, folyamatos kutatómunka eredményei. Pedig a nyelv állandóan változó jelensége életünknek, amely tükrözi a társadalom mindenkori fejlettségi fokát, s így a vele foglalkozó tudomány is e fejlettség függvénye. A jugoszláv szocialista társadalom már a maga korai időszakában is igyekezett lehetővé tenni a nemzetek és nemzetiségek kultúrájával való elmélyültebb foglalkozást. Az ötvenes évek közepétől a hazai magyar nyelvtudomány is megkezdte a maga önálló fejlődését, s dr. Penavin Olga azóta is átgondolt, széles látókörű vezetésével, irányító szakmai szerepével figyelemreméltó eredményeket ért el.

A mi nyelvtudományunk egyik igen fejlett ága a nyelvjárástudomány, a *dialektológia*. A beszélt népnyelvvel foglalkozó tudománynak hazánkban igen sok anyag állt s áll rendelkezésére, ugyanis a jugoszláviai magyar nyelvjárások hat nagyobb területi egység (Bácska, Bánát, Szerémség, Baranya, Szlavónia, Muravidék) különböző nyelvállapotát mutatják, s minden vidék más és más nyelvjárástípushoz tartozik. Sőt a vajdasági magyar nyelvjárás is külön nyelvjárászigetekre osztható, ami Bácska és Bánát nyelvi képét olyannyira tarkítja, hogy szinte az egész magyar nyelvterület sajátosságai fellelhetők ezen a vidéken.